

AYVALIK TÜRK OCAĞI VE ETKİNLİKLERİ

Yrd. Doç. Dr. Serap TAŞDEMİR*

ÖZ: Bu çalışmada 1923-1931 yılları arasında Ayvalık Türk Ocağı'nın kuruluşu ve faaliyetleri araştırılmıştır.

Ayvalık Türk Ocağı, kuruluşundan itibaren taşrada etkin çalışan şubeler arasında yer almış, düzenlediği sosyal ve kültürel faaliyetlerle kuruluş amacına uygun hareket etmiştir. Konferanslar, müsamereler, sanat, spor, milli bilinci uyandırma, kütüphane, eğitim, kurslar, köycülük, sağlık, devrimlerin halka anlatılması ve kabulü Ayvalık Türk Ocağı'nın faaliyetleri arasındadır.

Türk Ocakları'nın 10 Nisan 1931 tarihinde feshedilmesi ile birlikte Ayvalık Türk Ocağı da kapatılmış, menkul ve gayrimenkulleri CHP'ye devredilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ayvalık, Ayvalık Türk Ocağı, Türk Ocakları

The Turkish Ocak of Ayvalık and Its Activities

ABSTRACT: This study covers the foundation and the activities of Ayvalık Turkish Ocak between 1923 and 1931.

Ayvalık Turkish Ocak, had performed many cultural activities at the rural areas for the purpose of raising National awareness.

After the abolition of the the Turkish Ocak on April 10, 1931, Ayvalık Turkish Ocak had also been closed down and all its assets and liabilities and movables and immovable had been handed to the Republican People's Party.

Key Words: Ayvalık, Ayvalık Turkish Ocak, Turkish Ocak.

Giriş

Osmanlı Devleti'nin son yılları ile Millî Mücadele dönemi ve Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk fikir ve toplum hayatında önemli roller üstlenen Türk Ocakları, kurulduğu 1912 yılından kapandığı 1931 yılına kadar geçen sürede genel merkez ve yurt geneline dağılan şubelerinde yü-

---

* İnönü Üni. Fen-Ed. Fak. Tarih Böl. stasdemir@inonu.edu.tr

rüttüğü sosyal ve kültürel faaliyetler, açtığı kütüphaneler, yaptığı yayınlarla geniş kitlelere seslenmiş, kendisinden önce kurulan Türk Derneği ve Türk Yurdu Cemiyeti gibi kuruluşlardan daha etkili bir konuma sahip olmuş (Üstel 1997: 51; Karaer 1990: 55), yakın dönem Türk tarihinde kilometre taşı şeklinde nitelenecek çalışmalara imzasını atmıştır (Tunaya 2007: 459).

12 Mart 1912'de “*Türklerin millî terbiye ve ilmî, içtimaî, iktisadî seviyelerinin terakki ve i'tilası ile Türk ırk ve dilinin kemâline çalışmak*” amacıyla kurulan Türk Ocakları (Akyüz 1986: 221), işgal güçlerince kapatılmasının ardından millî uyanışı sağlamak için düzenlenen mitinglerde, protesto gösterilerinde ve cephede ön safhada savaşmış, Millî Mücadele boyunca Mustafa Kemal Paşa'nın çevresinde toplanmış¹ (Karaer 1992: 14-15; Tevetoğlu 1987: 41); Cumhuriyetin ilânından sonraki dönemde yönetim ve halk arasında inkılâpların yerleşmesi, ülkede millî birlik ve beraberliğin sağlanması gibi konularda köprü vazifesi görmüştür (Sarıay 2004: 378; Bayraktutan 1996:209). Çalışmaları için yeni rejimden maddi ve manevi destek alan Türk Ocakları, kısa sürede ülke genelinde örgütlenmeye gitmiş, ulusal egemenliğin korunmasının yanı sıra, devrimlerin desteklenmesine güvence vermiş, genel merkez dışında Anadolu'da özellikle Adana, Giresun, Trabzon, İzmir gibi iller yanında Ayvalık ve Ödemiş gibi ilçelerde de başarılı etkinliklerde bulunmuştur².

Taşrada toplum üzerinde etkin faaliyetlerde bulunmasına rağmen, üzerinde çalışma yapılmamış şubelerden birisi de Ayvalık Türk Ocağı'dır. Bunda Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi ile Türk Ocakları Genel Merkezi'nde o dönemki belgelere ulaşılamaması; yaygın basın ve anılarda da yeterli bilginin bulunmaması etkindir. İlçede 1 Eylül 1924 yılında çıkarılmaya başlanan ve 14 Mayıs 1992 tarihine kadar aralıksız yayınla-

¹ Hamdullah Suphi, o dönemde ocağı ve ocağın etkinliklerini: “*Anadolu'da Kuvay-ı Milliye henüz teşekkül etmemişti. Meclis toplanmamış ve hükümet kurulmamıştı. O zamanki Türkiye'de mevcut 28 Ocağın merkezi olan İstanbul Türk Ocağı kendi reisini (Mustafa Kemal'i) tanımakta müşkülât çekmedi. Yanı başındaki Babıali'ye ve karşısındaki saraya değil, fakat Anadolu'nun uzak bir köşesinde millî ümidin timsali olarak çıkan genç kahramana şikayetlerini yazdı. Böylece merciini tanıdı ve onun etrafında sınıksız toplandı.*” sözleriyle dile getirmiştir. Karaer (1992: 15)

² Kuruldukları günden itibaren Türk tarihinde önemli rol oynayan Türk Ocakları şubelerinin etkinliklerine bilim dünyasının ilgisi sınırlı kalmış, şubelerle ilgili yüksek lisans (Arslan: 2008; Güneş:1990) düzeyinde çalışmalardan daha çok özellikle *Türk Yurdu* dergisinde makaleler yayınlanmıştır. Bu çalışmaların bazıları için bk. Artan (2000: 38-40), Atnur (2005: 12-14), Gökhan-Dinçarslan (2007: 91-94), Güneş (2003: 27-31), Tekin (1999: 1999: 241-242), Toksoy (2008: 49-52), Uzun (2003: 45-56).

nan *Ayvalık* gazetesinin varlığı bu çalışmayı olanaklı kılmış, böylece Cumhuriyetin ilk yıllarında Ayvalık Türk Ocağı'nın ilçenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısındaki önemi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Doğusu Bergama ilçesi, güneyi Dikili ilçesi, kuzeyi Burhaniye ilçesi ve Edremit körfezi, batısı Ege denizi ile çevrili Ayvalık ilçesi, Milli Mücadele döneminde düşmanın ülkeye giriş kapılarından birisini oluşturması itibarıyla önemlidir. İzmir'i işgal eden Yunanlılar, 29 Mayıs 1919 tarihinde Ayvalık'a girmiş³, burada bulunan 172. Piyade Alayı Komutanı Yarbay Ali Bey (Çetinkaya) İstanbul hükümetinin emrini dinlememiş, Millî Mücadelenin ilk kurşunu (askerler tarafından) bu alay tarafından Ayvalık'ta atılmış ve üçbuçuk yıl düşman işgalinde kalan Ayvalık, 15 Eylül 1922'de kurtarılmıştır (Bacık, ty: 1-11; Erim 1948: 100).

Cumhuriyetin ilanı sonrasında türdeş bir toplum yaratmak amacıyla Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan Mübadele anlaşması gereğince, Ayvalık'taki Rumlar Yunanistan'a gönderilmiş, Midilli, Girit ve Makedonya'dan gelen Türkler Ayvalığa yerleştirilmiştir.⁴ Ayvalığa yerleşen mübadillerin toplumsal yapıya uyum sağlamaları ve ulusal bilinç kazanmaları aşamasında Ayvalık Türk Ocağı etkili bir şekilde çalışmış, Ayvalık halkı yeni Türkiye'nin yurttaşı kimliğiyle bir bütün olmuş, kendilerini Midillili, Giritli, Rumelili mübadil yerine Ayvalığın yerlisi kabul etmiş; ilçe yeni baştan onarılarak ekonomik⁵ ve sosyal canlılığına kavuşmuştur (Balıkesir İl Yıllığı 1967: 49-50).

Ayvalık Türk Ocağı Kuruluşu

Anadolu'da kazanılan Büyük Zaferden sonra açılan İzmir Türk Ocağı'nın ardından, (Güneş 1998:116; Karaer 1992:17) 1923 yılı Ocak ayında Afyon, Aydın ve Sivas Türk Ocakları ile birlikte Ayvalık Türk Ocağı da açılmıştır (Tuncer vd. 1998: 89). 10 Ekim 1924'de toplanan Ocak Kongresi'nde yapılan seçimde başkanlığa Doktor Fazıl Doğan⁶, ki-

³ İşgal öncesi Yunanistan'ın Ayvalık politikası için bk. Bayraktar (1992: 87-103)

⁴ Mübadelenin başlamasına az bir süre kala Anadolu'ya yakın adalardaki Müslümanlar da kendi çabalarıyla ve resmen vapurlarla özellikle Ayvalık'a çıkmaya başlamışlardır. Zeytincilikle uğraşan Girit, Midilli, Selanik ahalisi başta Ayvalık olmak üzere Edremit ve Mersin'e iskân edilmişlerdir. Karacaer (2006: 34)

⁵ O dönemki kayıtlarda ilçede 18 yağ fabrikası, 4 rafine fabrikası, 1 pirina fabrikası ile 15 sabun fabrikasının bulunduğu ifade edilmiştir. Erdem (1999: 14)

⁶ Doktor Fazıl Doğan, 1892 yılında Midilli'de Abdullah Efendi ve Gül Hanım'ın ilk oğlu olarak dünyaya gelmiş, ilk ve ortaöğrenimini Midilli'de tamamladıktan sonra İstanbul 'a giderek İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitirmiş, Birinci Dünya Savaşı'nda Fırat vadisinde savaşmış, Mondros Müt-

tabete Hilmi İsmail, muhasipliğe Namık Hulusi ve Murahhaslığa Sadık Halid Beyler seçilmiştir (Tuncer vd. 1998: 121).

Türk Ocağı şubeleri mart ayının ilk haftası kongre düzenlemekle yükümlüydü. 1925 yılında bina tamirati nedeniyle Ayvalık'taki kongre gecikmeli olarak gerçekleştirilmiş; kadın ve erkek katılımcıların katılımıyla başlayan kongrede, yönetim kurulu düzenledikleri etkinlikleri ve bir önceki yılın hesabını vermiş, yapılan seçiminde gösterdikleri başarılı çalışmalarından dolayı eski yönetim tekrar seçilmiştir (Ayvalık, 16 Mart 1925: 1). Buna göre yönetim kurulu başkan Doktor Fazıl Doğan; Murahhas Sadık Halid; Katip Hilmi İsmail; Muhasip veznedar Namık Hulusi; üyeler Dr. Seyfettin, Ziya ve Osman Nuri Beylerden oluşmuştur (Tuncer vd. 1998: 140).

1926 yılı kongresinde, Doktor Fazıl Doğan Bey'in nutkundan sonra seçime geçilmiş, yeni yönetim kuruluna Doktor Fazıl Doğan, tüccardan Namık Hulusi, avukat Hilmi İsmail, Öksüz Yurdu müdürü Osman, tüccardan Sadık Halid, Azim Şirketi Müdürü Cafer Tayyar, tüccardan İhsan Ahmet Beyler; Murakabe Heyeti'ne ise Şevket Osman, Rüsumat Müdürü Süleyman Vasfi ve Ashab-ı Emlak'dan Basri Beyler seçilmiştir. Böylece dernek eski kadrosuna yalnız Cafer Bey'i ekleyerek çalışmalarına devam kararı almıştır. 1927 yılındaki Ocak Kongresi'nde ise yönetim kurulunda başkan: Doktor Fazıl Doğan, Katib: Baytar Enver, Murahhas: Namık Hulusi, Muhasib: Sadık Halid, Veznedar: Eczacı Niyazi, üye: İhsan Hasan Beylerdi (Tuncer vd. 1998: 229).

Ayvalık Türk Ocağı 1928 yılı yıllık toplantısı, yapılan değişikliklerle şubat ayının ikinci haftasında gerçekleşmiş (Ayvalık, 2 Şubat 1928: 1); eski yönetim gösterdiği başarılı çalışmalarından dolayı tekrar yönetime seçilmiştir. Buna göre Doktor Fazıl Doğan, Baytar Onur, Eczacı Niyazi, Sadık Halid, Namık Hulusi, Alemdarzâde Hasan ve Ahmet Beyler yönetim kurulunu, Fabrikatör Zeki, Fehmi Mustafa ve Basri Beyler de denetleme kurulunu oluşturmuştur (Ayvalık 20 Şubat 1928: 1).

---

rekesi'nin imzalanması üzerine İstanbul'a dönmüş, Nisan 1919'da Dr. Reşit Galip ve Dr. Hasan Ferit Cansever Beyler Tavşanlı'ya giderken, Dr. Fazıl Doğan ve Giritli Dr. Mustafa Alp de Emet'e giderek Türk Ocaklarının halka doğru hareketinin uygulama aşamasını başlatmıştır. Emet Müdafa-i Hukuk Cemiyeti'ni kurarak Milli Mücadele'de cephede savaşan Doktor Fazıl Doğan, savaşın bitimi üzerine Ailesiyle birlikte Ayvalığa yerleşmiştir. Bu tarihten itibaren ölümüne kadar Ayvalık Cumhuriyet Halk Fırkası mutemedi, CHF ilçe başkanı, belediye doktoru, Türk Ocağı başkanı, Halkevi başkanı gibi çeşitli sıfatlar altında ilçeye hizmet vermiş, kendi evini dispensar haline getirerek hastaları ücretsiz muayene etmiş, 1924-1950 yılları arasında Ayvalık ilçesinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasında çok özel bir yeri olmuştur.

Ayvalık Türk Ocağı'nın 1930 yılındaki Genel Kurulu 21 Mart'ta toplanmıştır. Fabrikatör Zeki, Basri ve Kenan Beylerden oluşan Murakabe Heyeti raporu üzerinde tartışılarak kabul edildikten sonra 1930 yılı bütçesi 28590 lira olarak belirlenmiş, Halk Fırkası'nca aday gösterilen Doktor Fazıl Doğan, Avukat Hilmi İsmail, tüccardan Namık Hulusi, Sadık Halit, Alemdaroğlu Hasan, İhsan Ahmet ve eczacı Niyazi Beylerin İdare Heyeti'ne seçilmesiyle toplantı sona ermiştir (Ayvalık 27 Mart 1930: 2).

Türk Ocakları'nın ikinci dönemine (Ekim 1922-10 Nisan 1931) ait Birinci Kurultayı, 23 Nisan 1924'te Ankara'da gerçekleşmiş, bu Kurultay'a Ayvalık Türk Ocağı adına Azmi Bey (Eski Ayvalık kaymakamı) katılmıştır (Tuncer vd. 1998: 115-116). 1926 yılındaki Kurultayda Ayvalığı ocak yönetim kurulu başkanı Doktor Fazıl Doğan Bey, 1928 kurultayında ise Ragıp Nurettin Bey temsil etmiştir (Ayvalık 25 Teşrin Evvel 1926: 1; Ayvalık 10 Mayıs 1926: 1; Üstel 1997: 183).

Başta öğretmenler olmak üzere doktor, eczacı, diğer memur ve subaylarla yerel eşraf hem düşünsel boyutta hem de bu düşüncelerin uygulamaya geçmesinde derneğe büyük destek vermiştir. Uzun yıllar Türk Ocağı yönetim kurulunda bulunan Doktor Fazıl Doğan ve Sadık Halit Bey aynı zamanda Ayvalık CHF yönetim kurulunda görev almaları, yönetimle Ocak arasındaki uyumda etkili olmuştur. Sadece bu iki kişi değil, genelde dernek yönetiminde görevli kişiler aynı zamanda CHF'de de üyelerdiler. Ayvalık halkı, Türk Ocağı'ndaki her tür etkinlikte –müsamereler, konferans, kurslar, bayram kutlamaları, piyango çekilişleri vb.- hazır bulunarak ocağa büyük destek vermiştir.

Ayvalık Türk Ocağı Binası

Ayvalık Türk Ocağı, çalışmalarına emvâl-i metrukeden (terk edilmiş mallardan) temin edilen binada başlamıştı. Binanın eski ve bakımsız olması nedeniyle ocaklılar binayı restore ettirdiler. Ayrıca binanın verilecek hizmetler için kendilerine yeterli gelmeyeceğini gördüler ve yandaki binayı da alarak⁷ iki binayı birleştirdiler. Bu sayede daha büyük ve kullanışlı bir hizmet binasına sahip oldular (Ayvalık 9 Mart 1925: 2).

Fiziki koşullarının uygun olması sonucu, Türk Ocağı'nca düzenlenen konferans, müsamere vb. etkinlikler yanında (Ayvalık 26 Temmuz 1926: 1) ilçedeki nişan ve düğün törenleri gibi sosyal amaçlı etkinlikler de bu binada gerçekleştirilmiştir⁸.

⁷ Ocak binası “bin iki yüz küsür lira” bedelle ve sekiz yılda ödenmek şartıyla satın alınmıştır, Türk Yurdu (1926: 249).

⁸ Örnek verilecek olursa, Himaye-i Etfal Cemiyeti kurulma çalışmaları için 27

Ayvalık Türk Ocağı kısa sürede hizmet binası dışında Ayvalık'ta 2500 lira değerinde bir adet binaya; 3000 lira değerinde 3 dükkân (binanın altında) ile bir spor salonuna ve Burhaniye ve Edremit'te 7260 lira değerinde Zeytinliğe sahip oldu (Tuncer vd. 1998: 390).

Ayvalık Türk Ocağı'nın Bütçesi

Ayvalık Türk Ocağı yeni yönetimi 1924 yılında 85 lira borçla işe başlarken, 1925 yılında bütçeyi 16329 lira 30 kuruşa yükseltmiş, Öksüz Yurdu yapılmasına rağmen 1926 yılına 6150 lira devredilmiş; 1926 yılı için bütçe 17198 lira olarak belirlenmişti (Ayvalık 8 Mart 1926: 1). Ayvalık Türk Ocağı 1927 yılında 34536 liralık bir bütçeye sahipken (Tuncer vd. 1998: 286), 1928 yılında Ocak, 33961 lira bütçeye sahipti (Tuncer vd. 1998: 222).

Türk Ocakları içinde en yüksek bütçesi olan şubeler arasında gösterilen Ayvalık Türk Ocağı'nın başlıca gelir kaynakları⁹, Genel Merkezden alınan ödenek, düzenlenen piyango ve müsamerelerden elde edilen gelir, verilen kimlik kartlarından, satılan rozetlerden alınan paralar ve üyelere toplanan aidatlardan oluşuyordu. Gerçekleştirilecek etkinliklerde ilçede bulunan fabrikatörlerin ocağa yaptığı bağışlar da önemli bir yekûn tutuyordu (Ayvalık 7 Haziran 1925: 2).

Ayvalık Türk Ocağı'nın Etkinlikleri

Türk Ocakları, yeni dönemde yapacakları etkinliklerin başarılı olması için faaliyet alanı ve idarî yapısını düzenleyen *yasa, mesai programı ve talimatname* hazırlamış,¹⁰ hem merkezde hem de taşradaki çalışmaların bu doğrultuda yapılmasını zorunlu kılınmıştı.

Ayvalık Türk Ocağı da bu program ve talimatname çerçevesinde çalışmalarını yürütmüş; Cumhuriyetin sosyal ve ekonomik alandaki amaçlarına ulaşmasına, kültürel bütünlüğün pekiştirilmesine yardımcı olmak ve halkı cumhuriyetin kazanımları konusunda aydınlatabilmek için konferanslar, müsamereler düzenlemiş; dersler vermiş; kurslar açmış;

Mayıs 1927 Cuma günü yapılacak toplantı Türk Ocağı binasında yapılacaktır, Ayvalık (26 Mayıs 1927: 1).

⁹ Örneğin Ayvalık Türk Ocağı'nın 1928 yılı bütçesi 34.536 lira iken, İzmir 62.550, Ankara 59.808, Adana 37.700, İstanbul 22.616, Ödemiş 18.774, Bursa 46.000, Bandırma 14.005, Tarsus 14.000, of 300, Ahlat 500, Ürgüp 570, Elbistan 600, Ayaş 532, Boyabab 187, Darende 410, Bolvadin 206, Muş 1022, Çıldır 900 liralık bütçeye sahipti (Sarıay 2004: 279).

¹⁰ *Türk Ocakları Mesai Programı ve Talimatname* için bk. Üstel (1997: 213-226, 254-280).

müzik, spor etkinlikleri düzenlemiş; kütüphane kurmuş; sağlık hizmetleri sunmuş ve film gösterisinde bulunmuştur.

Konferanslar

Türk Ocaklarında, genel merkezin önderliğinde bütün şubelerde 1923-1924 yılında başlayıp, Ocakların kapatılmalarına kadar geçen süreçte tarih, edebiyat, kültür, iktisat, eğitim, gençlik, sağlık, demokrasi ve devrimlerin halka anlatılması gibi konularda konferanslar verilmiştir (Sarınay 2004: 347).

Ayvalık Türk Ocağı'nda bunun yanında -belirli aralıklarla- yöre halkının ihtiyaçları da göz önüne alınarak konferanslar düzenlenmiştir. Örneğin başta zeytin ve tütün olmak üzere tümüyle köylüleri ilgilendiren konferanslar yanında¹¹ meslek dallarını ilgilendiren konularda da konferanslar düzenlenmiştir (Tuncer vd. 1998: 293). Konferansları kadın erkek birlikte izlemiştir. Ocak, sadece kadınları veya erkekleri ilgilendiren özel konularda da bilinçlendirici etkinlikler düzenlemekten kaçınmamıştır¹².

Yabancı tüccarların ülke ekonomisindeki etkinliklerini dikkate alan Ocak, bu etkinin azaltılmasına yönelik çalışmalar yapmış ve bu çalışmayı yaparken de fabrikatörlerden, tüccarlardan yararlanmıştır.¹³ Örnek verilecek olursa: 1925 yılında Türk Ocağı Başkanı Doktor Fazıl Doğan Bey'in başkanlığında Ayvalıklı tüccarlara dünya piyasalarındaki son ekonomik gelişmeler ve Ayvalık'ta neler yapılabileceği konusunda Sadık Halit Bey tarafından konferanslar verilmiştir (Ayvalık 9 Şubat 1925: 2; Ayvalık 24 Ağustos 1925: 2)¹⁴. Tüm bu çalışmalara ek olarak ilçe ekonomisinin geli-

¹¹ Tuncer vd. (1998: 276-277). Konferanslar yanında çevre köylere irşat ekipleri de göndermiştir. Ayvalık Türk Ocağından başka Adana, Bursa, Antalya, Kars, Nazilli, Elmalı, Ankara, Burdur, Trabzon, Çeşme, Karaman, Samsun, Bozüyük, Bayramiç, Balıkesir, İzmit, Diyarbakır ve Adıyaman gibi şubelerde de köylere irşad ekipleri gönderilmiştir. Tuncer vd. (1998: 368).

¹² Ayvalık Türk Ocağı'nda kadınlar için verilen "Çocuk Sağlığı" konferansı büyük ilgi görmüş, sadece kadınların katılacağı çocuk sağlığı konusu dışında örneğin halk devrimi gibi farklı konularda da konferanslar düzenlenmiştir. Karaer (1992: 84, 87).

¹³ Yeni cumhuriyetin izleyeceği ekonomik siyasetin saptanması için İktisat Vekâleti tarafından 17 Şubat 1923'de İzmir'de İzmir İktisat Kongresi düzenlenmişti. Kongre'den çıkan en temel sonuç Türkiye'nin büyük bir hızla kalkınabilmesi için girişimci bir sınıfın yaratılması gerektiğidir. 1923-1930 yıllar arasında özel sektörün gelişimini amaçlayan liberal bir ekonomik politika izlenmesinin yanı sıra yabancı sermayenin ülkeye gelmesine de izin verilmişti.

¹⁴ Toplantılarda katılımcılar tarafından Ayvalık'ta etkin bir ticaret odası ve borsasına duyulan ihtiyaç da dile getirilmiştir (Ayvalık 9 Şubat 1925: 2; Ayvalık 24 Ağustos 1925: 2).

şimi için prina yağı üretimi ve zeytinyağı tasfiye etmek amacıyla fabrika inşa etmek üzere anonim şirket kurmayı zorunluluk kabul eden Ayvalık Türk Ocağı, memleket tüccarlarını derneğe davet ederek çalışmalarını başlatmıştır (Türk Yurdu, 1926: 250; Ayvalık Prina ve Yağ Tasfiyesi Fabrikaları Türk Anonim Şirketi Nizamname-i Esasiesi, 1926)¹⁵.

Türk Ocakları, “İnkılâpların bekçiliği ve vatanın müdafaası” konusunda aktif bir tavır sergilediği için devlet ile Türk Ocakları arasındaki ilişkiler daha da yoğunlaşmış ve Türk Ocakları bütçelerine yapılan yardımlar artmıştır (Sarıay 2004: 294). Devrimlere sahip çıkan Ayvalık Türk Ocağı, 1925 yılında meydana gelen Şeyh Said ayaklanmasına tepki göstermiş ve “Vilâyet-i Şarkıye’nin bazı aksamında başkaldıran irticaya karşı” bir miting düzenlemiştir (Tuncer vd. 1998: 139). Ayrıca Cumhurbaşkanı ve Başbakanı telgraf çekerek Cumhuriyet’e karşı yapılan her tür hareketin karşısında olduklarını, kendilerine bir görev düşüyorsa yapacaklarını ve bu konuda emir beklediklerini dile getirmişlerdir.¹⁶

Verilen konferanslar 1926 yılında yavaşlamakla birlikte, 1928 yılından itibaren tekrar canlanmıştır. Bunda Türk Ocağı tarafından açılan Karma Meslek Okulu yöneticilerinin Türk Ocağı konferans salonunda, her ayın ikinci pazartesi günü, okuldaki öğretmenlerce değişik konularda konferans verme talebinin etkisi vardır. Millî, sosyal, ekonomi ve eğitimle ilgili konularda her biri konusunun uzmanı konuşmacılarca verilecek konferanslarla halkın bilgi ve görgüsü artırılması amaçlanmıştır (Ayvalık 23 Şubat 1928: 1)¹⁷.

Müsamere ve etkinlikler

Türk Ocakları'nda müsamere kurulduğu tarihten itibaren önem taşımış, kadınlar müsamere hem seyirci hem de oyuncu olarak bulunmuşlardır. Türk kadını ilk defa ocakta sahneye çıkmış, topluluk önünde şiir okumuş, konuşma yapmış, temsillerde oynamıştır. Ocağın düzenlediği müsamere kadın erkek herkes tarafından ilgiyle karşılanmış, bu ilgi Cumhuriyet döneminde de artarak devam etmiş, kadın erkek müsamere birlikte görev almışlardır (Karaer 1992: 92).

Ayvalık Türk Ocağı etkinlikleri arasında önemli bir yer tutan müsamere ücretli olmuş ve geliri Ayvalık'taki sosyal kurumlara bağış-

¹⁵ *Ayvalık Prina ve Yağ Tasfiyesi Fabrikaları Türk Anonim Şirketi Nizamname-i Esasiesi* adlı kitapçık Faruk Ergelen Koleksiyonunda bulunmaktadır. Belgeyi paylaşan sayın Faruk Ergelen'e teşekkür ederim.

¹⁶ Çekilen bu telgraflar ve gelen yanıtlarsa Ayvalık gazetesi aracılığı ile halkla paylaşılmıştır (Ayvalık, 16 Mart 1925: 2; Ayvalık, 16 Mart 1925: 2).

¹⁷ Konferans konusu ve kimin tarafından verileceği on beş gün öncesinden ilan edilecekti. Ayvalık (23 Şubat 1928: 1).

lanmıştır¹⁸. 1924 yılında, biri musikî müsameresi (Tuncer vd. 1998: 121-122) ve diğeri İzciler Teşkilâtı yararına iki müsamere verilmiş (Tuncer vd. 1998: 171; Karaer 1992: 93); 1925 yılında düzenlenmeye devam edilen müsamerelerin gelirinden ocak konserleri için bir piyano ve mefruşat alınmış (Tuncer vd. 1998: 136); 1926 yılında İttihat Spor ve İşçiler Spor kulüpleri yararına yapılan müsamere ve tiyatro oyunundan elde edilen 120 liralık gelir iki spor kulübü arasında eşit şekilde paylaştırılmıştır (Ayvalık 8 Mart 1925: 1).

Kurban bayramı nedeniyle de Ocak'ta her sene ücretsiz konserler, müsamereler ve deniz eğlenceleri, pehlivan güreşleri ve maçlar düzenlenerek gelir elde edilmiştir (Türk Yurdu 1926: 248-249)¹⁹. Müsamereler genelde kadın erkek izleyicilerin birlikte katılacağı şekilde hazırlanmış, bununla birlikte sadece Ocaklı hanımlar tarafından yalnız hanımlar için de müsamere düzenlenmiş ve büyük ilgi görmüştür (Tuncer vd. 1998: 176).

Çevre il veya ilçelerin Ocaklıları Ayvalık Türk Ocağı'nı ziyaret ederek hazırladıkları programları daha geniş kitlelerle paylaşma olanağı bulmuşlardır. Örneğin, Bergamalı gençler Ayvalık'a geldiğinde öncelikle hazırladıkları müsamerayı sunmuşlar, Ayvalık ve Bergamalı katılımcılar arasında boks, ağır yürüyüş, çuval yarışı, yumurta koşusu, küçük hanımlar kategorisi, 100, 300 ve 1500 metre koşuları, üç adım atlama, sılıkla atlama yarışmaları düzenlenmiş, iki takım arasında futbol maçı da oynanmıştır (Ayvalık 22 Haziran 1925: 2).

Oynanan müsamerelerde Cumhuriyet yönetimine nasıl gelindiği, nelerin yaşandığı, işgal günleri, Osmanlının reddi ve olumsuzlama, Millî Mücadele ve sonrası dönemde ulus devletin kurulması, inkılâbı yayma ve modern hayatın özendirilmesi gibi konular işlenmiştir. Müsamereler eğitici konularda olduğu gibi eğlenceye yönelik de yapılmış, aralarda müziğe yer verilmiştir. Böylece halk eğitilirken eğlenmiş, eğlenirken de eğitime çalışılmıştır. Örneğin, Ayvalık Türk Ocağı'na bağlı hanımların Öksüzler Yurdu yararına düzenledikleri müsamerede "Bir Gece Faciası" adlı oyunu²⁰ sahnelemişler, toplanan 203 lira geliri de okula bağışlamış-

¹⁸ Örneğin 1926 yılı müsamere ve eğlencelerinden 1500 lira gelir elde edildiği bildirilmiştir. Türk Yurdu (1926: 251).

¹⁹ "Türk Ocakları Şuunu", *Türk Yurdu*, XVII-3/178-17 (Mart 1926), s. 248-249. (Bilgiler Ankara, Yeniğün matbaasında yayınlanan yeni harfli Türkçe baskıdan alınmıştır).

²⁰ *Bir Gece Faciası*, François de Curel'in *Terre Inhumaine* adlı eserinden Reşat Nuri Güntekin tarafından adapte edilmiş, ilk defa 1924-1926'da Ferah tiyatrosunda Darülbedayi (=İstanbul Şehir Tiyatrosu) 'de oynanmış, daha sonra Kayseri ve Şebinkarahisar gibi Anadolu'nun çeşitli yörelerinde de sahnelen-

lardır (Ayvalık 7 Kânûn-ı evvel 1925: 1). Yine Kız Numune Mektebi öğrencileri tarafından fakir öğrencilerin kıyafet ve diğer ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla düzenledikleri gecede oynanan “Kelebekler ve Arılar” opereti, sultan eğleniyor halk inliyor tabloları eşliğinde sunulmuş (Ayvalık 4 Kânûn-ı sâni 1926: 2), müsamere geliri olarak sağlanan 328 lira gelire kırk kadar fakir kız öğrencinin ihtiyaçları karşılanmıştır (Ayvalık 11 Kânûn-ı sâni 1926: 2).

İlçenin kurtuluş günü kutlamaları da Türk Ocağı tarafından hazırlanmıştır²¹, bastırılan program halka ve esnafa önceden dağıtılarak kurtuluş gününün daha coşkulu geçmesi için çaba sarf edilmiştir. Ayrıca, 23 Nisan Çocuk Bayramı, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, Lozan Bayramı vb. tüm millî bayramlar Türk Ocağı'nın hazırladığı program doğrultusunda yapılmış; tören veya etkinlikler açık havada yapılamayacaksa Türk Ocağı binasında gerçekleştirilmiştir.

Cumhuriyet Bayramı, yeni yıl vb. sebeplerle düzenlenen balolar da Türk Ocağı himayesinde hazırlanmıştır. Kutlama programı nedeniyle şehrin sokakları aydınlatılınca, ocak elektrik ücretini ödemiştir (Ayvalık 1 Teşrin-i sâni 1926: 1; Ayvalık 3 Teşrin-i sâni 1927: 1).

Ocağın diğer bir etkinliği de Ayvalık'taki derneklerin kongrelerine ve faaliyetlerine ev sahipliği yapmasıdır. Himaye-i Etfal, Tayyare Cemiyeti, Ayvalık Ticaret Odası gibi dernekler kongrelerini Türk Ocağı binasında düzenlemiştir.

Dersler, Kurslar ve Okullar

Türdeş bir toplum yaratmayı hedefleyen Cumhuriyet rejimi, dil birliğini milleti birleştiren güç olarak algılamış, bu nedenle Türkçe konuşulması konusunda hassas davranmıştır. Ocak, mübadele gereğince Ayvalık'a yerleştirilen halkın ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak kurslar açmış ve etkinlikler düzenlemiştir. Kasım 1923'den itibaren, Ayvalık Türk Ocağı'nda gece derslerine başlanmış, Numune mektebiyle Hayrettin Paşa'daki erkek mektebinde açılan halk dersanelerinde sağlık, ziraat, ti-

---

miştir. (Sanal, 2004: 120; www.sebinkarahisar.bel.tr (21.08.2010). Ayvalık gazetesi yaşananları: “*Bir Gece Faciası adlı piyes oynandı. Kuvvai Milliye ile düşmandan kaçan alçak Vahidettin'in hilafet orduları Kuvvai İnzibatiye maceralarını hatırlatan bu piyesin pek mükemmel temsil edildiğini temin ederim. Hanunlarımız vatansızlarla vatancuların cidalini temsil eden bu piyesi derin bir vecd ile temaşa ettiler ve alkışlandılar...*” sözleriyle kamuoyu ile paylaşmıştır (Ayvalık 7 Kânun-ı evvel 1925: 2).

²¹ 1925 yılı Kurtuluş Günü kutlamalarında Türk Ocağı, Öksüz Yurdu yararına rozetler bastırarak satışa sunmuş, satılan rozetlerden okul yararına 101 buçuk lira gelir elde edilmiştir. Ayvalık (21 Eylül 1925: 3).

caret, muhasebe, hukuk, sanayi, elektrik ve musiki dersleri verilmiştir (Tuncer vd. 1998: 104). Ayvalık Türk Ocağı, 1924 ve 1925 yılında gece derslerine devam etmiş, öğrenimlerini tamamlayamayan gençlerin sağlık, ekonomi, sosyal ve bedii (güzel sanatlarla ilgili) derslerle eğitimlerinin tamamlanması için Muallimler Birliği ile işbirliği yaparak Ayvalık'ta ikişer dershaneli iki; Alibey nahiyesinde iki dershaneli olmak üzere üç halk dershanesi açmıştır. Ayrıca yeni usul muhasebe konusunda çıkan kanun sonrasında yaşanan sorunları en aza indirmek amacıyla şirketlerin tutması zorunlu hesap defterleriyle ilgili tüccar ve ticaretle uğraşanlara hem teori hem de uygulamalı dersler verilmiştir (Ayvalık 7 Haziran 1926: 1)²².

Dâhiliye Vekâleti'nin "her yerde Türkçe konuşulacak" şeklindeki tamimi ile Türk Ocağı merkez heyetinin okuma yazma bilmeyenlere yeni harflerin öğretilmesinin gerekli olduğunu bildiren bir tamimi bütün Türk Ocağı şubelerine göndermesinin de etkisiyle Ayvalık Türk Ocağı ilçede Türkçe konuşan ve okuma yazma bilmeyenler için ocak binasında ücretsiz kurslar açmıştır (Ayvalık, 31 Ağustos 1925: 3). Ocak bir yandan Türkçe konuşma ve okuyup yazma konusunda haftada iki kez ders düzenlerken, (Ayvalık 7 Eylül 1925: 3) bir yandan da *Ayvalık* gazetesinde Türkçe konuşup yazmanın önemi hakkında halk bilinçlendirilmeye çalışılmıştır²³.

Yaygın eğitimin yanında örgün eğitime de önem veren Ayvalık Türk Ocağı, okullar açarak bu okulların binalarını ve donanımını kendisi yapmış, öğretmenlerin ücretlerini karşılayarak öğrencilerin aynı biçimde giyinmelerine yardımcı olmuştur. Ocaklar tarafından düzenlenen müsamere ve konserlerden elde edilen gelirler okul inşaatı, fakir ve kimsesiz öğrencilerin eğitim giderleri için harcanmıştır²⁴.

Ayvalık Türk Ocağı'nın eğitim konusundaki çalışmaları arasında Öksüz Yurdu Sanat Mektebi'nin özel bir yeri vardır. Savaş sonrası yardıma muhtaç kalan çocuklar bu okulda hem barınabilmiş hem de meslek sahibi olarak yaşama daha güçlü atılma şansını yakalamışlardır. Ocağın 1925 yılında toplanan kongresinde "Darü'leytam-Öksüzler Yurdu" açıl-

²² Dersler, Türkiye ve Macaristan Ticareti Aliye mezunu Sadık Halid Bey tarafından verilmiştir (Ayvalık 7 Haziran 1926: 1).

²³ Kâzım Paşa, Ayvalık Türk Ocağı'nı ziyaret ederek, memur, öğretmen, ocaklılar ve halkla buluşmuş, bu buluşmada yeni Türk harfleri ile ilgili açıklamalarda bulduktan sonra bir çok kişiye cümleler yazdırarak Ayvalık'ın yeni harfler hakkında aldığı tedbirlerin derecesini araştırmış; buluşma Kâzım Paşa'nın, memnuniyet duyduğunu belirten konuşmasıyla son bulmuştur. Tuzkaya (2006: 113).

²⁴ Adana, Bursa ve Tarsus Ocakları da bu uygulamayı gerçekleştirmiştir. Tuncer vd. (1998: 368-369).

ması kabul edilmiştir (Tuncer vd. 1998: 170). Öksüzler Yurdu ve Sanat Evi açılması için Maarif Vekâleti'yle ilişkiye geçilerek 4000 lira tahsisat alınmıştır.²⁵ Buna ek olarak okulun açılması için Ayvalık Türk Ocağı – deyim yerindeyse- tüm ilçeyi seferber etmiş, 1925 yılı kurban bayramında kesilecek kurban derilerinin de toplanarak gelirinin “Öksüz Yurdu ve Sanat Evi” yapımında kullanılması için büyük bir çabanın içine girmiş (Ayvalık 22 Haziran 1925: 3), geliri Öksüz Yurdu'na harcanmak koşuluyla sadece hanımlara özel müsamereler düzenlenmiş (Ayvalık 24 Teşrin-i sâni 1925: 2), bazı düğünlerde çiftlere gelen paraların bir kısmının düğün sahiplerince Öksüzler Yurdu açılması için ocağa bağışlanmış (Ayvalık 7 Eylül 1925: 4), ilçede yaşayan fabrikatörler, her okka zeytinden alınacak paranın 3 parasını okul için bağışlamıştır²⁶. Ayrıca kimi fakir öğrencilerin ayakkabı ve giyecek masraflarının da fabrikatörlerce karşılanması sağlanmıştır (Ayvalık 22 Kânûn-ı sâni 1926: 2).

20'si yatılı 60 öğrencinin eğitim gördüğü (Ayvalık 9 Teşrin-i sâni 1925: 1)²⁷, Türk Ocağı Öksüz Yurdu Sanat Okulu 11 Ocak 1926 Cuma günü resmi açılmış (Ayvalık, 9 Teşrin-i sâni 1925: 1), okul müdürü olarak Osman Nuri Bey atanmıştır (Ayvalık 7 Eylül 1925: 3).Okulda ders-haneler yanında, yemekhane, yatakhane ve çamaşırhane de bulunuyordu (Ayvalık 16 Teşrin-i sâni 1925: 2) ve bir müdür, bir öğretmen ve bir idare memuru görevlendirilmişti. İlköğretim programı çerçevesinde eğitim yapılan bu okulda öğrencilerin zenaat sahibi olmaları amacı ile demircilik, oymacılık ve marangozluk bölümleri kurulmuştur. Türk Ocağı Öksüz Yurdu Sanat Okulu demirhane şubesi, Hükümet Caddesinde açılarak piyasadan iş kabul etmiş (Ayvalık 7 Kânûn-ı evvel 1925: 1), bazı öğrenciler terzi ve kunduracı gibi sanatkârlar yanında eğitilmiştir. Böylece öğrenciler hem meslek öğrenmiş, hem de kazançlarıyla okul harcamalarına katkıda bulunmuştur (Tuncer vd. 1998: 170, Ayvalık, 25 Mayıs 1925: 2). Denilebilir ki, günümüzde uygulamaya konulan mesleki eğitim, Ayvalık Türk Ocağı'nda 1925'li yıllarda gerçekleştirilmiştir.

²⁵ Ayvalık Türk Ocağı 1926 yılı raporunda “Maarif Vekâleti münhasıran Ocağımıza karşı beslediği itimat yüzünden tesisi takarrür eden Öksüz Yurdumuz için talep ettiğimiz iki bin lira muaveneti dört bin liraya iblağ ile irsali lütfunda bulunmuştur.” şeklinde bir açıklama yapmıştır. *Türk Yurdu* (1926:249).

²⁶ Bu anlamlı davranışlarından dolayı Türk Ocağı yönetim kurulu bağışta bulunan fabrikatörlere duydukları şükranın ifadesi olarak şilt vermiştir. Ayvalık (7 Kânûn-ı evvel 1925: 1).

²⁷ Nizamnameye göre öğrencilerin okula kabul edilebilmesi için ya tamamıyla anne-babasız veya yalnız annesi mevcut olup hamisiz kalan öksüzler seçilmiştir. Ancak 50 çocuk için açılan kontenjana iki yüz elliyi aşan başvuru olmuş, her geçen gün bu sayının arttığı belirtilmiştir. *Türk Yurdu* (1926:249).

Öksüzler Yurdu öğrencileri için yapılan çalışmalar ve yardımlar daha sonraki yıllarda da devam etmiştir. 1926 yılında Ticaret Odası Başkanı Mustafa Asım Bey'in de içinde bulunduğu Hacı Ramazan Vakfı, kırk üç dönüm zeytinliği hissedarların rızasıyla Öksüz Yurdu için kullanılmak kaydıyla Türk Ocağına devretmiştir (Ayvalık 15 Mart 1926: 1). Türk Ocağı başkanı Doktor Fazıl Doğan Bey kurban bayramında keseceği kurban yerine bedeli olan 15 lirayı Öksüz Yurdu'na bağışlamış, bu davranışı örnek alan başka yurttaşlar da benzer şekilde okula yardımda bulunmuştur (Ayvalık 28 Haziran 1926: 2). Kısaca, fabrikatör, tüccar, zengin-fakir tüm Ayvalık halkı, okulun kuruluşundan itibaren gelişmesi ve yaşatılması için ellerinden ne geliyorsa yapmıştır. Türk Ocağı Öksüz Yurdu Sanat Okulu yaşanan bazı yasal sorunlar yüzünden kapatılmış²⁸ ve Türk Ocağı Yatı Mektebindeki öğrenciler Alibey nahiyesinde kurulan yatı mektebine gönderilerek eğitimlerine devam etmeleri sağlanmıştır (Ayvalık 4 Haziran 1931: 1).

Türk Ocağı Öksüz Yurdu Sanat Okulu'nun Maarif Vekâleti tarafından kapatılması üzerine Ayvalık Türk Ocağı kendi olanaklarından yararlanarak "Muhtelit İkmal Mektebi" adıyla yeni bir okul açmaya karar vermiştir. 1927 yılında açılan sanat okulu²⁹, kız ve erkek öğrenciler için karma eğitim uygulamış; temel olarak marangozhane ve demirhane şeklinde ikiye ayrılacak okulda marangozhane bölümünde marangozculuk ve mobilyacılık; demirhanede ise tesviye, torna ve dökümcülük kısımlarında eğitim yapılmış, sanat istemeyen öğrenciler için ticaret dersleri verilmiştir. Erkek öğrencilerin programı bu şekilde düzenlenirken, kız öğrencilere el işleri ve terzilik gibi dersler konulmuştur (Ayvalık 27 Haziran 1927: 1).

Müzik Etkinlikleri

²⁸ Maarif Vekâleti'nin ilkokul eğitimi sırasında sanat dersleri verilemeyeceğine dair gelen emri üzerine Türk Ocağı Yetim Sanat Mektebi 1 Haziran 1927 yılında tatil edilmiş; eğitim dönemi boyunca başarı gösteren öğrenciler seçilerek ödüllendirilmiştir. Ayvalık (6 Haziran 1927: 1).

²⁹ Ayvalık Türk Ocağı tarafından kurulan Muhtelit Orta Meslek Mektebinin resmi açılışı 30 Ekim 1927 Cumartesi günü yapılmış, o gün okul binası yapılarak ve dallarla süslenmiş, saat tam üçte töreni izlemeye gelenler kapıda toplanmış, ilçede misafir olan müfettiş Nedim Nazmi Bey tarafından öğrencilere kısa bir konuşma yapılmış, devamında kapıdaki kurdela kesilerek öğrenciler içeri alınmıştır. Erkek öğrenciler misafirlere sigara, kız öğrenciler de şeker ikramında bulunmuşlar, bu esnada kapıda yerini alan cazband millî marşlar çalmıştı. Türk Ocağı başkanı Doktor Fazıl Doğan Bey'in, okulu açma nedenlerine de yer verdiği uzun konuşmasının ardından misafirlere şurup ve limonata ikram edilmiş ve böylece tören sona ermiştir. Ayvalık (3 Teşrin-i sâni 1927: 1).

Türk Ocakları, halk ruhunun en canlı unsuru kabul ettiği müzik konusuna önem vermiş, Türk ve Batı müziği aracılığıyla halkın eğitime, millî duygularının gelişmesine yardımcı olmaya çalışmıştır. Türk müziğinin genç kuşaklara öğretilmesi için çok sayıda müzik dersi açmış, ayrıca Ocakların düzenlendiği müsamereler, temsiller ve konferanslarda halkın katılımını sağlamak ve artırmak amacıyla müzikten yararlanılmıştır (Karaer 1992: 97).

Müzik etkinliklerini yürütmek amacıyla, Ayvalık Türk Ocağı bünyesinde Musiki Yurdu adıyla bir bölüm oluşturulmuştur. Ayvalık'taki amatör müzisyenleri dernek çatısı altında toplayan Musiki Yurdu, Halk Partisi binasında kendilerine ayrılan bölümde çalışmaya başlamış, Türk Ocağı salonunda halka açık verilen konserlerde Türk ve Batı müziği seçkisi sunulmuştur (Ayvalık 19 Kânûn-ı evvel 1927: 1)³⁰.

Ayvalık Türk Ocağı Musiki Heyeti, Türk Sanat Müziği ve Klasik Müzik grupları oluşturarak özel günlerde ve müsamere gibi etkinliklerde konser düzenlemiştir. Bu konserlerde genelde klasik Batı müziği ve sanat müziği harmanlanarak ikisi bir arada halkın beğenisine sunulmuştur³¹. Ayrıca müzik konusunda evlerde veya Ocak'ta bayan ve erkekler için piyano dersleri almak isteyenlere ders verilmesine yardımcı olmuştur (Ayvalık 9 Şubat 1928: 1).

Kütüphaneler

Türk Ocakları kurulduğu tarihten itibaren kütüphanelerin toplumun gelişimindeki önemini kavramış, halkın aydınlatılmasında kütüphaneleri olmazsa olmaz kabul etmiştir. Bu nedenle de kütüphanelerden sadece erkeklerin değil kadınların da yararlanması için çalışmalar yapmış ve tartışmaları başlatmıştır (Karaer 1992: 141). Türk Ocağı kütüphaneleri ocak binaları içinde kurulmuştur. Ocağın yasalarında ve mesai programlarında kütüphanelerle ilgili ilkeler belirlenmişti. Buna göre kütüphane ve okuma

³⁰ Konserlere örnek verilecek olursa, Şükufe Namık Hanım ile eşi viyolonsel, Hüsnüye Doğan Hanım piyano çalarken, Kemani Osman Bey, Tanburi Halim Niyazi, Kanuni Behzat, Udi Ramiz, Udi Kamil, Mustafa, Nedim Fuat ve İsmail onlara sazlarıyla eşlik etmiş, kadın erkek seçkin bir topluluk karşısında saat sekiz buçukta başlayan konser gece on ikide sona ermiştir. Ayvalık (19 Kânûn-ı evvel 1927: 1).

³¹ Ayvalık gazetesine yansıyan bir konser haberinde: "Klasik müzikte alaturka piyanist Madam Vazel Sılava tarafından Chopin'den Bach'a, Mozart'tan Beethoven'e klasik Batı müziği konseri verilmiştir. Kısa bir aradan sonra Kanunî Behzat Bey'in girizgâhıyla alaturka konsere geçilmiştir. Konser sonrasında halkın yoğun alkışları arasında sanatçılar ve Türk Ocağı Musiki Heyeti üyeleri kutlanmıştır." sözleriyle okuyucularıyla paylaşmıştır. Ayvalık (27 Şubat 1928: 1).

salonları halka açık olacak, kütüphanelerin geliştirilmesi için çeşitli alternatifler düşünülecek, koleksiyonlar sadece kitaplarla sınırlandırılmayıp görsel- işitsel materyallerle de desteklenecekti. (Karaer 1990: 56-57)

Ayvalık Türk Ocağı, Ocak yasaları ve mesai programı çerçevesinde, etkin bir kütüphane kurma amacıyla 1924 yılında çalışmalara başlamıştır (Tuncer vd. 1998: 167). Kulaksızzâde Muhtar Halim Bey ile Dava Vekili Hilmi İsmail Beylerin kütüphaneye kitap sağlanması konusunda önemli katkıları olmuş ve ocak yönetimi *Ayvalık* gazetesinde alenî olarak teşekkür etmiştir (Ayvalık 30 Mart 1925: 2). Kütüphane çalışmalarına katkı sağlamak için piyango çekilişi düzenlenmiş, elde edilen gelir kütüphane için harcanmıştır (Karaer 1992: 145). Bu çalışmalar daha sonraki yıllarda da devam etmiştir (Tuncer vd. 1998: 185).

Sağlık Hizmetleri

Halkla doğrudan ilişki kurmanın aracı şeklinde yorumlanan sağlık hizmetleri, Türk Ocakları'nda özellikle mesleği doktorluk olan üyeler tarafından dikkatle yürütülmüş³², Ayvalık Türk Ocağı'nda da bu uygulama önem taşımış, her pazar, salı ve perşembe günleri öğleden sonra ocakta, ocağa mensup doktorlar ücretsiz hasta muayene etmiştir (Tuncer vd. 1998: 121-122).

Ocak, ilçe merkezi yanında nahiyelerde de dispanser açmıştır. Örneğin, Alibey nahiyesindeki dispanser 27 Mayıs 1925 günü resmi tören yapılarak açılmıştır (Ayvalık 25 Mayıs 1925: 2). Açılış törenine Ayvalık Kaymakamı Ragıp Bey, Türk Ocağı İdare Heyeti, birçok ocaklı, tüccar ile Balıkesir eşrafından Keçecizâde Hafız Mehmet Emin Efendi katılmıştır. Dershane ve sağlık evinin açılışı için gelen konukları iskelede Nahiye

³² Türk Ocakları kuruluşundan itibaren halkı fikri temelde bilinçlendirmek için konferanslar düzenlerken, sosyal yaşamda ayakta kalmalarını sağlamak için – yani bir meslek sahibi yapmak için okuma-yazma, yabancı dil, banka memurluğu, tüccar kâtipliği ve çeşitli zanaat dallarında kurs ve eğitim verdi. Ayrıca Ocak taşradan gelen öğrencilere barınacak yurt ve burs desteğinde bulunuyordu. Türk Ocağı'nın I. Dünya Savaşı yılları boyunca yalnızca edebî salon hâline dönüşmesinden rahatsızlık duyan bir grup gencin savaş sonunda, Ocağın “doğrudan doğruya halk içinde ve bilhassa amelî çalışan bir müessesese” hâline dönüşmesi amacıyla başlattıkları tartışma, köycülük hareketinin uygulanmaya konmasıyla sonuçlandı. Büyük çoğunluğunu bir grup genç doktorun oluşturduğu ekip çalışmalara başladı. Nisan 1919'da Dr. Fazıl Doğan, Dr. Reşit Galip, Dr. Hasan Ferit Cansever ve Giritli Dr. Mustafa'dan oluşan dört kişilik bir doktor grubu Kütahya Tavşanlı'ya giderek Köycülük-halkçılık hareketini fiilen başlattılar. Üyelerinin büyük kısmı Milli Mücadele'ye katıldığından dolayı çalışmalara zorunlu olarak ara verilmiş, ancak 1923 yılından sonra yeniden örgütlenmeye başlayan Türk Ocakları içinde köye yönelme hareketi tekrar gündeme gelmiştir (Üstel 1997: 115, 121, 289).

Müdürü Cemil Bey ve izcilik öğrencileri karşılamış, resmi açılış Hoca Efendi tarafından okunan duadan sonra Ocak başkanı Doktor Fazıl Doğan Bey'in yaptığı konuşmayla gerçekleşmiştir. Alibey nahiyesindeki dispansere Ocak haftada iki gün doktor göndermiştir (Ayvalık 1 Haziran 1925: 1-2).

Ocaklı doktorların hastaları muayene edip, ücretsiz ilaç dağıttıkları dispanserlerde 1927 yılında 336 erkek ve 380 kadın olmak üzere toplam 816 hasta muayene ve tedavi edilmiş ve ücretsiz ilaç dağıtılmıştır. Bu hizmetlerin daha verimli yürütülmesi amacıyla, Alibey nahiyesi belediyesi bir kilo ve Ayvalık Sıhhiye Dairesi üç buçuk kilo kinin ile otuz kalem tıbbî malzeme yardımıyla bulunmuştur (Ayvalık 9 Şubat 1928: 1).

Spor

Türk milletinin sadece düşün dünyasını değil aynı zamanda bedensel olarak da güçlenmesini ve yükselmesini hedefleyen ocaklar, spor konusuna da gereken önemi vermiştir. Türk Ocakları Mesai Programı'nda Türk sporları yanında Batı kaynaklı sporlar da teşvik edilmiş, her ocakta beden eğitimi yapılabilmesi için bir salon, duş ve oyun sahasının bulunması gerektiği belirtilmiştir (Karaer 1992: 173).

Ayvalık Türk Ocağı, sağlam nesil yetiştirmek amacıyla etkin bir spor teşkilâtı kurmuştur (Tuncer vd. 1998: 353). İlçede futbol takımı olarak Türk Ocağı İdman Yurdu ve Ayvalık İşçiler Spor Kulübü vardı.³³ 1926 yılı şubat ayında da İttihat Spor kurulmuş ve fahri başkanlığına Meclis başkanı ve Karesi Milletvekili Kâzım (Özalp) Paşa getirilmiştir (Ayvalık 8 Şubat 1926: 1). İttihat Spor'un resmi açılışında Ayvalık kaymakamı Ragıp, Burhaniye Kaymakamı İsmail Hakkı, Edremit Kaymakamı Mehmet Ali, Halk Fırkası mutemedi Doktor Fazıl, Muallimler Birliği, Mahkeme-i Asliye Müdde-i Umumiyesi, Ticaret Odası Reis-i sanisi Namık Hulusi ve tüccardan Arif Çelebi Beylerle Türk Ocağı İdman Yurdu kaptanı Sefer ve İşçiler Spor Kulübü temsilcisi ile diğer birçok tüccarlarla gençler hazır bulunmuş, davetlilere sigara, çay, bisküvi ve şeker ikram edilmiştir. Kulüp başkanı Zeynel Abidin Bey yaptığı konuşmada saltanat rejiminin gençliği hem beden hem de fikir olarak ihmal ettiğini, Cumhuriyet rejimininse "sağlam kafa sağlam vücutta bulunur" düsturuyla gençlerin elinden tuttuğunu dile getirmiş, grup fotoğrafları çekilmesinin ardından resmi açılış sona ermiştir (Ayvalık 15 Şubat 1926: 1). 1927 yılında çarşıda yaşanan yangında mefruşatı ile birlikte bulunduğu binası da yanan İttihat Spor, Balıkxane civarına taşınmıştır (Ayvalık 11 Temmuz 1927: 1).

³³ Ayvalık İşçiler Spor Kulübü'nün ismi, alınan kararla Altun Ordu Spor Kulübü şeklinde değiştirilmiştir (Ayvalık 26 Nisan 1926: 1).

Türk Tayyare Cemiyeti, Zafer ve Tayyare Bayramı nedeniyle İttihat Spor ve Altun Ordu arasında kupa ödüllü yarışma düzenlenmiş (Ayvalık 1 Eylül 1927: 1), takımlar ilk maçta berabere kalınca maçın tekrar oynanmasına karar verilmiş, Çamlı sahasında geniş bir halk katılımıyla oynanan maçta Altun Ordu Spor İttihat Spor 3-1 yenerek kupanın sahibi olmuştur³⁴. Ayvalık İdman Yurdu ve Altun Ordu takımları arasında oynanan diğer bir ödüllü maçta takımlar, ödül olarak verilecek Atatürk Büstünü kulüplerine götürmek için İzmir ve Balıkesir'den sporcu desteği almıştır³⁵.

Ayvalık futbol takımları kendi aralarında maç yaptıkları gibi çevre il ve ilçelerdeki takımlarla da karşılaşmışlar ve böylece gençler bir yandan spor yaparken öte yandan spor aracılığıyla diğer bölgelerle kültürel paylaşımlarda da bulunmuşlardır. İzmir Bayraklı İttihad Spor³⁶, İzmir Altun Ordu Spor, İstanbul İdman Yurdu (Ayvalık 13 Haziran 1927: 1), İstanbul Dumlupınar izcileri ve futbolcuları³⁷, Bergama Türk Ocağı İdman Yurdu (Ayvalık 31 Mayıs 1926: 2),³⁸ Burhaniye Türk Ocağı İdman Yurdu³⁹, Edremit Spor (Ayvalık 5 Temmuz 1926: 2)⁴⁰, ve Altay (Ayva-

³⁴ İddialı geçen maçta Altun Ordu takımında Seyfi, Şahap, Aziz, Cemal, Onur, Fuad, Rıza, Nahid, Yahya, Cemal ve Kalede Nejad oynarken, İttihad Sporda Rıfki, Kabuli, İbrahim, İbrahim, Sadık, Emin, Nuri, Nazım, Mustafa, Mustafa ve Kalede Mehmet top koşturdu. Ayvalık (7 Teşrin-i sâni 1927: 1).

³⁵ Altun Ordu Kulübü Balıkesir'den Lütfü, Münip, Hulki, Rıdvan ve Harbiyeli Zeki'yi getirirken, İdman Yurdu İzmir'den Lütfü, Hüseyin, Hakkı ve Şevki Beyleri oynatmıştır. Maçı Altun Ordu 1-0 galip bitirmiştir. Ancak dışarıdan gelen oyuncularla maç yapılması, Ayvalık'taki spor yaşamı için başarısızlık şeklinde nitelenerek eleştirilmiştir (Ayvalık 29 Mayıs 1930: 2).

³⁶ Ayvalık Türk Ocağı İdman Yurdunun daveti üzerine Ayvalığa gelen Bayraklı İttihad Spor ile kurban bayramının dördüncü günü Çamlıdaki sahada yapılan karşılaşmayı İzmir Bayraklı İttihad Spor 3-0 kazandı. Ayvalık (6 Temmuz 1925: 2).

³⁷ İstanbul Dumlupınar İzcilerinden oluşan 25 kişilik bir ekip, Edremit-Burhaniye yoluyla Ayvalığa geldiler. İzciler Perşembe akşamı ocak sahnesinde bir müsamere verdikten sonra Cuma günü de Çamlı sahasında Ayvalık takımıyla maç yaptılar. Ayvalık Spor'un 4-0 mağlup olduğu maçta, hakemin rüzgarın Ayvalık Spor lehine olduğu birinci yarıyı 25 dakika, aleyhine olduğu ikinci yarıyı ise bir saat 5 dakika oynatmasının etkisinin olduğu belirtildi. Ayvalık (3 Ağustos 1925: 2).

Maçta Ayvalık Altun Ordu futbol takımı Bergama Türk Ocağı İdman Yurdu'nu 3-1 yendi.

³⁹ Ayvalık (21 Haziran 1926: 2). Maçı Ayvalık Altun Ordu Spor 1-0 kazandı. (Ayvalık, 5 Temmuz 1926: 1). Maçı Burhaniye İdman Yurdu 1-0 kazandı.

⁴⁰ Ayvalık (5 Temmuz 1926: 2). Maçta Edremit Spor, Altun Ordu Spor 1-0 yendi.

lık, 1 Teşrin-i sani 1926:1)⁴¹ Ayvalık'taki spor kulüplerinin maç yaptığı takımlar arasındadır. Özellikle konuk takımlar geldiğinde maçlar kaymakam Ragıp Bey başta olmak üzere tüccarlar, memurlar ve kadın-erkek izleyiciler huzurunda izlenmiştir (Ayvalık 3 Mayıs 1925: 2). Futbol takımları Ayvalık'a gelirken, Ayvalık Spor da bölgede davet edildiği il ve ilçelere gitmiş, özellikle Burhaniye Spor ile karşılıklı maçlar oynanmıştır (Ayvalık 8 Ağustos 1927: 1).

İdman Yurdu sporcuları sadece sahada değil, Türk Ocağı salonunda takım oyuncuları ve onları destekleyenlerle haftada iki akşam toplanarak sosyal etkinlikte de bulunmuşlar, bu gecelerde tombala çekilişi yapılmış, taklit ve dans edilmiş, Türk Ocağı Musiki Yurdu şubesi tarafından şarkılar seslendirilmiştir (Ayvalık 20 Şubat 1930:1).

Ayvalık İdman Yurdu sporcuları, Pallez Viyakos takımından gelen davet üzerine bu takımla maç yapmak üzere Midilli'ye gitmiştir⁴². İdman Yurdu sporcularının Midilli'ye gitmesi Egeopelayitikos Atlitizmos (Adalar Denizi Sporculuğu) ve Eleftros Logos (Serbest Söz) gazetelerinde de haber yapılmıştır. Haberlerde, sporcular sayesinde iki millet arasında barış köprülerinin kurulacağı ve ondan sonra İlebet iki dost ülke olarak yaşanacağı vurgulanmış, takımların 2-2 berabere kalması ise iki demokratik ve cumhuriyetçi ülke gençlerinin başarısı şeklinde yorumlanmıştır (Ayvalık 20 İkinci Teşrin 1930: 1).

Ayvalık'ta sporun gelişimi için çaba gösteren Türk Ocağı, gençlerin daha iyi şartlarda spor yapmasını sağlamak amacıyla 2500 liraya hastane arkasındaki yeri düzenleyerek spor sahası yaptırmıştır (Ayvalık 10 Mayıs 1926: 1). Yeni saha yapılmasına rağmen maçların çoğu Çamlı'daki futbol sahasında oynanmıştır. 1928 yılına gelindiğinde Ayvalık'ta iki adet futbol sahası bulunmasına rağmen futbolcuların haftalar hatta aylardır maç yapmadıklarından şikâyet edilmiş (Ayvalık 18 Haziran 1928: 1), bunun üzerine Türk Ocağı Ayvalık'taki spor yaşamının daha düzenli ve etkili bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla İdman Teşkilâtı oluş-

⁴¹ İkinci takımlar müsabakasında Altun Ordu Spor- Altay arasındaki maç 0-0 berabere bitti.

⁴² Bu maçın tarihine dikkat edilecek olursa Türk-Yunan ilişkilerinin düzeldiği bir döneme denk geldiği görülür. Venizelos 1928 yılında tekrar iktidara geldiğinde, Avrupa ve Balkanların siyasal konjonktüründe yaşanan değişmelerin etkisiyle, Türkiye'ye karşı dostane bir tavır sergilemeye başlamış, İki ülke arasındaki nüfus mübadelesi ile ilgili tüm sorunların 10 Haziran 1930'da imzalanan Ankara Antlaşması ile çözüme kavuşturulmuş, İlk Balkan Konferansı Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan yarı resmi temsilcilerinin katılımıyla, 5 Ekim 1930'da Atina'da toplanmıştır. Değerli (2006: 249-251).

turmuştur. Yapılan toplantıya ilk olarak İttihat Spor yönetici ve sporcularından 20 kişi katılmış, devam eden süreçte de yöneticiler tamamen teşkilâta kaydolarak İttihat Spor Kulübünü feshetme kararı almıştır⁴³.

Ayvalık İdman Yurdu spor etkinlikleri içinde futbol yanında bisiklet ve yelken sporlarına da yer vermiştir. Ayvalık İdman Yurdu Bisikletçileri⁴⁴ Bergama, Araplar, Osmaniye, Bağ Yüzü ve Kozak nahiyesi gibi yakın veyahut uzak yerlere giderek -yarışma yapmasalar da- bu sporun halk arasında yaygınlaştırılmasına katkı sağlamışlardır (Ayvalık 3 Temmuz 1930: 1).

1930 yılında gerçekleştirilen Mıntika İdman Kongresine katılan Ayvalık İdman Yurdu (Ayvalık 31 Temmuz 1930: 1), aynı zamanda Balıkesir federasyonuna dâhil olmuştur (Ayvalık 14 Eylül 1925: 1).

Sinema

Türk Ocaklarınca halk eğitiminde etkin bir eğitim aracı olarak kabul edilen sinemadan Ayvalık Türk Ocağı yöneticilerince de yararlanılmıştır. Zirai ve sanayi hayatı tespit etmek ve elde edilen görüntüleri halkla ücretsiz paylaşmak amacıyla bir film ve projeksiyon makinesi getirilmiş, bu makine ile ilk kez Türkiye’de deve güreşlerini filme alınmıştır (Türk Yurdu 1926: 250)⁴⁵.

Sonuç

Türk Ocaklarının faaliyette bulunduğu 1923-1931 yılları arası, aynı zamanda Türkiye Cumhuriyetinin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak

⁴³ Ayvalık (21 Haziran 1928: 1). Ayvalık İdman Yurdu sporcuları yerel basında şu sözlerle tanıtıldı: Nejat: Kaleciler şahı imiş ona derler zamora, Feridun: Yelkenleri açınca dinlemez tayfun bora, Enver: Aman vermez şikarını kapınca atar yere, İbrahim: Hiç ayakta göremezsün yuvarlanır bin kere, Kemal: O bir asri hocadır ders vermeyi çok sever, K. Halil: Bir hücumu geçti mi atlatır birer birer, Nihat: Futbol değil artık buna oynatmalı bilardo, Nureddin: Kaptırır mı o hiç topu hatta gelse kolordu, Seyfi: Kırık kemikleriyle ferman okutur baron, Osman: Onu candan alkışlıyor sahadaki hazirun, Üzeyir: Yıldırım mıdır nedir şimşek gibi çakıyor, T. Nuri: Onun uzun çekişleri milleti bağırıyor, K. Fuat: Sol açığımız çok seridir güzel ortalar topu, M. Nuri: Her kaleci tutamaz onun çektiği şutu, Reşat: Ba demirdir sporu Ayvalıkta yaşatan, Yz. Münir: Sporcular hamisidir o sevimli kumandan. Ayvalık (31 Temmuz 1930: 1).

⁴⁴ Bisikletçiler arasında Şampiyon Cavit, öğretmen Cavit Bey, Semerci Mustafa, Küçük Mustafa, Küçük Lütfü, Şekerci Rıza, Şekerci Mehmet, Semerci Hasan Efendiler vardır.

⁴⁵ Ayvalık Türk Ocağı 1926 yılı ocak gelirleri listesinde sinema hâsılatı’ndan 1000 lira gelir elde edildiği beyan edilmiştir. Türk Yurdu (1926: 251)

amacıyla bir dizi reformu yaşama geçirdiği yıllardır. Ulus-devletin kurulmasının ardından, sosyal ve kültürel faaliyetler aracılığıyla bilinçli yurttaşlar yaratmaya geline aşamada Türk Ocakları, ülke genelinde dağılan 276 şubesiyle Cumhuriyet yönetimine tam destek vermiş; halk tiyatroyla, sinemayla, çağdaş müzikle, modern sporlarla, konserlerle, konferanslarla, dil ve güzel sanatlar çalışmalarıyla Türk Ocağı'nda buluşmuştur.

Ayvalık Türk Ocağı gerçekleştirdiği sosyal ve kültürel etkinliklerle, Türklük bilincinin uyandırılması, ulus gerçeğinin kafalara ve kalplere yerleştirilmesi, yeni Türk devletinin yurttaşı ve Ayvalıklı olma bilincinin kazandırılması için çalışmış; açtığı örgün ve yaygın eğitim kurumlarında verilen eğitimle özellikle gençlerin yaşama daha güçlü ve dinamik bir şekilde atılmalarına katkı sağlamış, Cumhuriyet rejimini ve devrimleri verilen konferanslar, müsamereler vb. etkinliklerle sahip çıkarak desteklemiş; fakir hastalar ücretsiz bir şekilde muayene edilmiş ve ilaç sağlamış; fakir öğrencilere giyim, yemek ve maddi yardım yaparak eğitim almalarını sağlamıştır.

Ayvalık halkı eğitilmiş olanlar-olmayanlar, zengin-fakir, kadın-erkek gibi hiçbir ayırım gözetmeksizin ilgi alanlarına göre müsamerelerde, kütüphanede, Musiki heyetinde veya sporla ilgili kollarda bir araya gelerek Türk Ocağında ortak çalışmalarda bulunmuş, hazırlanan gösterileri çevre ilçeler başta olmak üzere başka yerlerde sunarak veya onları ilçeye davet ederek dayanışma ve birlik duygusunu pekiştirmiş; kütüphaneye alınan gazete, dergi ve kitaplarla okuma ihtiyacını gidermiştir.

İlçedeki pek çok önemli olaya ev sahipliği yapan Türk Ocağı, sosyal ve kültürel konular yanında ekonomik olarak da ilçenin gelişmesine katkı sağlayacak Pirina ve Tasfiye Fabrikası Anonim Şirketi için yapılacak ön görüşmelere ev sahipliği yapmış, yine ilçede Ticaret Odası'nın daha etkin çalışması için çaba sarf etmiş, ekonomik konularda sertifikalı dersler ve kurslar vermiş; ilçe adına alınacak "Güzel Ayvalık" uçağı ile ilgili toplantı, etkinlik ve gösterilere kapılarını açmış, ilçedeki diğer derneklerin tüm faaliyetleri burada gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, Kenan (1986), "Türk Ocakları", *Belleten*, L/196 (Nisan 1986), s. 201-228.
- ARSLAN, Zehra (2008), *Trabzon Türk Ocağı (1925-1931)*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon.
- ARTAN, Gündüz (2000), "Mersin'de İlk Türk Ocağı". *Türk Yurdu*, S. 158 (Ekim 2000), s. 38-40.

- ATNUR, İbrahim Ethem (2005), “Bakü’de Türk Ocağı”, *Türk Yurdu*, S. 214 (Haziran 2005), s. 42-44.
- Ayvalık Prina ve Yağ Tasfiyesi Fabrikaları Türk Anonim Şirketi Nizamname-i Esasîyesi* (1926), Ayvalık Matbaası, Ayvalık.
- BACIK, Şerif (tarihsiz), *İlk Kurşundan Bugüne Ayvalık*, Ayvalık Belediye Başkanlığı Kültür Yayınları, Ayvalık.
- BALIKESİR İl Yıllığı (1967).
- BAYRAKTAR, Bayram (1992), “Mütareke’de Yunanistan’ın Ayvalık Politikası”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, I/2 (1992), s. 87-103.
- BAYRAKTUTAN, Yusuf (2006), *Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları (1912-1931)*, Kültür Bakanlığı, Ankara.
- DEĞERLİ Sarıkoyuncu (2006), Esra, “Atatürk Dönemi Türk-Yunan Siyasi İlişkileri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 15 (Ağustos 2006), s. 239-261.
- ERDEM, İsmail Bülent (1999), *Ayvalık Tarihi Kent Merkezinde Kentsel Yenileme Projesi*, (Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.
- ERİM, Hıfzı (1948), *Ayvalık Tarihi*, Güney Matbaacılık, Ankara.
- GÖKHAN, İlyas- Dinçarslan, A. Latif (2007), “Kahramanmaraş Türk Ocağı II”, *Türk Yurdu*, S. 244 (Aralık 2007), s. 91-94.
- GÜNEŞ, Günver (1990), *İzmir Türk Ocağı Faaliyetleri 1923-1931*, (Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.
- GÜNEŞ, Günver (1998), “Türk Devrimi ve İzmir Türk Ocağı”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, III/ 8 (1998 Özel Sayı), s. 115-135.
- GÜNEŞ, Günver (2003), “Ödemiş Türk Ocağı ve Faaliyetleri (1923-1931)”, *Türk Yurdu*, S. 192 (Ağustos 2003), s. 27-31.
- KARACAER, Gül (2006), *Türkiye Kent Yaşamı ve Mübadiller (1923-1930)*, (Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.
- KARAER, İbrahim (1990), “Türk Ocağı Kütüphaneleri (1912-1931)”, *Türk Kütüphaneciliği*, 4/2 (1990), s. 55-59.
- KARAER, İbrahim, *Türk Ocakları (1912-1931)*, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 1992.
- ŞANAL, Mustafa (2004), “Kayseri Gazetesine Göre Atatürk Döneminde Kayseri’de Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 17 (2004/2), s. 119-130.
- SARINAY, Yusuf (2004), *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, Ötüken Yayınları, İstanbul.

- TEKİN, Mehmet (1999), “Antakya’da Türk Ocağı’nın Kuruluşu ve Etkileri”, *Türk Yurdu*, S. 139-140-141 Özel Sayı (Mart-Nisan-Mayıs 1999), s. 141-142.
- TEVETOĞLU, Fethi (1987), “Atatürk ve Türk Ocağı”, *Türk Yurdu*, S. 181 (Kasım 1987), s. 38-43.
- TOKSOY, Ahmet (2008), “Erzincan Türk Ocağı”, *Türk Yurdu*, S. 250 (Haziran 2008), s. 49-52.
- TUNAYA, Tarık Zafer (2007), *Türkiye’de Siyasal Partiler*, 1. C., İletişim Yayınları, İstanbul.
- TUNCER, Hüseyin- Hacaloğlu, Yücel- Memişoğlu, Ragıp (1998), *Türk Ocakları Tarihi: Açıklamalı Kronoloji 1912-1997*, Ankara, Türk Yurdu Yayınları.
- Türk Ocakları Şuunu”, *Türk Yurdu*, XVII-3/178-17 (Mart 1926), s. 248-253. (Bilgiler Ankara, Yenigün Matbaası’nda yayınlanan yeni harfli Türkçe baskıdan alınmıştır.)
- TUZKAYA, Selma (2006), *Harf İnkılâbı ve Balıkesir Basınına Yansımaları*, (Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir.
- ÜSTEL, Füsün (1997), İmparatorluktan Ulus Devlete Türk Milliyetçiliği (1912-1931), İletişim Yayınları, İstanbul.
- UZUN (Baboğlu), Mehmet (2003), “Adana Türk Ocağı Kuruluşu ve Faaliyetleri”, *Türk Yurdu*, 186. S. (Şubat 2003), s. 45-56.

Gazete

Ayvalık Gazetesi 1924-1932 Yılları arası. Selden Emre koleksiyonundan yararlanılmıştır.

E-Kaynaklar

www.sebinkarahisar.bel.tr (son erişim 21.08.2010).